

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Conciliorvm Omnivm Generalivm Et Provincialivm Collectio Regia

Ab anno MCCCCXXXVIII. ad annum MCCCCXL.

Parisiis, 1644

Collatio Decimaqvinta. Qvae Est Prima Florentiae Habita die 2. mensis Martii. Auctoritatibus sanctorum patrum Epiphanii & Basilio probatur, Spiritum sanctum procedere a Patre & Filio.

urn:nbn:de:hbz:466:1-15490

ANNO
CHRISTI
1439.

¹¹ *Dixisset.*] Id est, Quomodo Vigilus in epistola citata dixisset, non aliud symbolum præter istud, si voluisset dicere contrarium? Latius enim patent verba, præter istud, quam contrarium. Etenim mutans syllabas in symbolo, dicitur facere præter istud symbolum, quamuis non faciat contrarium in sensu.

¹² *Dispensationem.*] Sic apud Græcum scriptorem sess. 15. *Prudenti dispensatione additum est, eadem pariter tollatur, ut recipiatis fratres dolore excruciatos, & caritatem tanti facientes.*

¹³ *Sapientibus.*] Legendum non solum de sapientibus, sed & de loquentibus. Nimirum inuehitur in Græcos contententes, verba diffinitionis extendi non solum ad mutationem sensus, sed & verborum.

¹⁴ *Calchedonense.*] Actione 15. Canone 28. qui est apocryphus, ut probat Baronius annalium tom. 6. anno Christi 451. num. 136. sed argumentum Iuliani cardinalis habet robur ad hominem, nimirum contra Græcos, qui Canonem illum recipiunt: & tandem præualuit in ecclesia præcedentia sedis Constantinopolitanæ, ut infra dicetur nota 21. collationis 22.

COLLATIO DECIMAQVINTA.

QUÆ EST PRIMA FLORENTIÆ HABITA
die 2. mensis Martii.

*Auctoritatibus sanctorum patrum Epiphani & Basilii
probat, Spiritum sanctum procedere
a Patre & Filio.*

AND. **P**RIMO ^a in conuentu Florentiæ conuenientibus cunctis ordine & modo, quo Ferrariæ relatum est, in quo nec imperator, nec patriarcha interfuit, incepit prouincialis Lombardiæ hoc modo.

^aHanc Græcus scriptor facit secundam sessionem Florentiæ habitam, quæ apud eum est sess. 18. in ordine.

PROVINC. Cum benedictione sanctissimi domini nostri, iniunctum satisfaciendi & disputandi officium de ea quæ in nobis est fide processione Spiritus sancti suscipiens, ubi iuxta sententiam beati Augustini in primo de Trinitate, cum modestia & timore agendum est, & attentissimis auribus & deuotis audiendum. In primis si aliquid minus perite & parum caute a me dictum vel expositum fuerit, emendari cupio ab eadem sanctitate, quæ Petri & fidem & sedem tenet, & etiam a reuerendissimis patribus & dominis meis assistentibus. Consequenter vero cum inter nos diuina tractari cœperint, nec debeat verborum esse litigium, sed exquisita verborum veritas, spem in illum concipiendam censemus, qui mentem illuminat & indu-

Concil. Tom. 33.

Q9

cit in omnem, sicut Dei Filius promisit, veritatem. Sic enim speramus in Dei benignitate, quoniam qui voluit huiusmodi causam de processione Spiritus sancti in presenti sacra & œcumenica Synodo moueri, per eundem Spiritum concedere habet, vt cum omni mansuetudine & modestia ipsius veritas clareat, & instruantur omnes sine schismate & contentione veritatis, vt tandem vno ore, vno corde idipsum iuxta sententiam Apostoli omnes dicamus, & sicut vnus est Christus & vna fides, ita simus in vna fide, idem in Christo corpus. Nunc, his præmissis, ad rem ipsam venio; & in primis tria notificanda sunt. Primum, cum serenissimus imperator primum in vna congregatione coram omnibus deputatis dixerit, quod si veniebamus ad istum articulum processionis, non tamen habeat primam materiam additionis pro derelicta, cum adhuc aliqua haberent producenda in illa materia. Nos, quemadmodum reuerendissimus dominus sanctæ Sabinae dixit, & nunc secundo dicimus, quod semper sumus parati ad audiendum in eadem materia quæ voluerint allegare, sperantes in Domino ita eis satisfacere, prout in aliis satisfactum est; & sic de huiusmodi oblatione & nunc & semper protestamur. Verum quia pro faciliore expeditione, tam sanctissimo domino nostro, quam & suæ serenitati placuit, vt illa ommissa, transiremus ad hanc: notificamus secundum, videlicet quod quia serenissimus imperator sapius Ferrariæ in huiusmodi collationibus dixit, quod sibi videbatur pro faciliore expeditione, vt non faceremus prolixos sermones, sed de argumento in argumentum, de testimonio in testimonium, seu de capitulo in capitulum procederemus, quemadmodum & vos, reuerendi patres, quandoque idem dixistis: volens sanctissimus dominus noster morem gerere suæ serenitati & istis patribus, etiam considerans quod materiæ per hunc modum facilius expediuntur, contentatur vt in sequentibus & in presenti disputatione hunc teneamus modum. Tertio videtur inter nos hoc esse firmandum, vt habeamus in presentibus discussionibus testimonia scripturarum & sanctorum patrum, qui ab ecclesia admittuntur, post rationes quæ adiicientur, vt terminos nostræ disputationis, quos non liceat præterire, nec

ANNO
CHRISTI
1439.

arguenti, nec respondenti. Et hoc edocemur a sanctis patribus, maxime a beatissimo Agathone papa in epistola ad Constantinum imperatorem in sexta œcumenica Synodo^a, in qua de suis apocrifariis loquens, sic dixit: ^a *Azione 4.*
 Quibus apocrifariis & testimonia aliquorum sanctorum patrum, quos apostolica sedes suscipit, cum eorum libris tradidimus, vt facultatem suggerendi a Christianissimo imperio tuo consecuti, ex his dumtaxat satisfacere studeant. Idem aiunt sancti patres Concilii Calchedonensis in allocutione habita ad Marcianum^b, quæ incipit: ^b *Part. 3. initio.* Et hoc profecto vestrum decebat imperium: vbi de epistola Leonis ad Flavianum sic loquuntur: Non igitur admirandi Romanæ vrbs præfulis epistolam velut innouationis offendiculum crimentur, sed si non est diuinis scripturis coaptata, redarguant; si non præcedentium patrum sententiis combinata. & infra: Atque vt nulla his qui apostolicum virum lacerant, in ciuitate relinquatur occasio, consonantia epistolæ eius sanctorum patrum testimonia ad certiore[m] notitiam vestræ pietatis ex multis pauca mittimus. His præmissis ad rem propriam descendens, cum in qualibet disputat: quid nominis semper præponatur, cum de processione Spiritus sancti sermo inter nos esse debeat. Inquirimus primo a vobis, quid per nomen processionis intelligatur aut in humanis, aut in diuinis. Et causâ inquisitionis est hæc, quia iuxta sententiam beati Dionysii in libro de diuinis nominibus^c, ex creaturis Deum ^c *Cap. 1.* ipsum nominamus: & in scriptura sacra hoc nomen, processio, nedum Spiritui sancto, sed & Filio tribuitur. Dicitur Ioannis 8. *Ego ex Deo processi, & veni.* & de Spiritu sancto dicitur, quod ex Patre procedit. Et hoc pro tanto dictum est, quod credimus, quod inter omnes alias materias hanc primam, videlicet, potissimam habere debeatis. Dicatis, si quid vultis.

AND. Collocuti sunt parum adinuicem Græci, demum vnus illorum locutus est.

EPHES. Reuerendi patres & domini, ad prima quidem quæ dicta sunt per reuerendum patrem, cum extra materiam rei propositæ sint, & etiam vtrisque nobis eadem videantur, per hoc non est opportunum respondere ad omnia impræsentiarum particulariter. Verum ad inqui-

Concil. Tom. 33.

Qq ij

fictionem illam nobis propositam per vos, respondemus hoc, quod nomen processionis diuersè & in humanis & in diuinis dicitur. Nam conuenit hoc in diuinis duabus processionibus diuinarum personarum, maxime autem & proprie secundum theologiæ rationem, de processione Spiritus sancti a Patre dicitur, & in sacra scriptura & apud omnes sanctos ecclesiæ etiam hoc nomine distinguitur & discernitur processus essentialis Spiritus sancti a Patre a processu Filii a Patre. Nam quidem alia harum processionum dicitur natiuitas, alia processio. Multa denique istorum nominum & proprie & communiter de aliquibus prædicantur, propterea non est mirandum, si hoc verbum processionis aliquando, sed raro, de processu Filii a Patre dicitur. Deinde vox^a illa, *Exiui a Patre*, aliud quidem significat quam, Ego processi de Patre: nihilo minus modus processionis Spiritus a Patre ineffabilis & incomprehensibilis apud theologos nuncupatur, cum modus natiuitatis apud nos notissimus sit. Propterea de processu hoc Damascenus dicit: Alius modus existentia hic incomprehensibilis, alius quam natiuitas Filii. Hæc sunt, quæ volui respondere.

^aIoan. 16. Exiui a Patre, & ueni. & Ioan. 8. ego ex Patre processi.

ANNO
CHRISTI
1439.

PROV. Intelleximus processum in diuinis ex responso, ex qua responsione tria eliciuntur. Primum, quod nomen processionis in diuinis est commune Filio & Spiritui sancto. Secundum, quod magis proprium est Spiritui sancto quam Filii. Et causa est, quia processio per modum verbi est magis nota nobis, quam ex parte voluntatis: ideo nomen processionis tribuitur Spiritui sancto. Tertium est, quod processio dicitur essentialis. Modo quæro de isto tertio, cum in personis diuinis non reperiatur nisi essentia & proprietas, seu relatio: quid est hoc dictu, quod processio est essentialis in persona diuina? Estne accipere essentiam, esse, seu substantiam ab alia? Quia processio videtur esse egressus. Si autem est processus essentialis, tunc Spiritus capit essentiam a Patre: & cum esse sit idem quod essentia, idem igitur sunt penitus altero sumpto. Quæro, si sic intelligitis illam processionem essentialem, dicatis, ut concludamus.

EPHES. Talem intelligo processionem Spiritus a Patre, per quam Spiritus accipit esse a Patre, & omne quod est, proprie dicitur Spiritus sanctus.

ANNO
CHRISTI
1439.

PROV. Placet, habemus hanc conclusionem, quod accipere Spiritum sanctum procedere a Patre, est esse reale. Tunc dico sic. A quo Spiritus sanctus in diuinis accipit esse, ab illo dicitur procedere: sed dicitur, quod Spiritus sanctus accipit esse a Filio: ergo Spiritus sanctus procedit a Filio in propria significatione processionis, vt dixistis. Quod autem Spiritus accipiat esse a Filio, hoc potest ostendi multis testimoniis. Dicatis.

EPHES. Nos primum iam concedimus, sed vltimum negamus: & ideo petimus vt ostendatis, quod Spiritus sanctus accipit esse a Filio.

PROV. Placet quod dictum est, quia iam concludemus, quod Spiritus sanctus accipiat esse a Filio. Primo ostenditur ex auctoritate sancti Epiphani, qui in quodam opere vocato Anchorato, quam auctoritatem transcripsit generalis Camaldulensis ex libro Græco. Primo dicit^a sic: Pater Filium vocat eum qui ex ipso est, Spiritum vero sanctum, qui solus ab vtroque est: modo si Spiritus est ab vtroque, ergo accipit esse. Item in eo opere hoc dicit: Quemadmodum nemo nouit Patrem nisi Filius, nec Filium nisi Pater; sic^b audeo dicere: nec Spiritum sanctum quis nouit nisi Pater, & Filius a quo recipit, & a quo procedit: nec Filium, nec Patrem, nisi Spiritus sanctus, qui glorificat veraciter, qui docet omnia, qui a Patre & Filio est. Ex hac auctoritate sanctus Epiphanius pro eodem accipit procedere a Patre, procedere a Filio, & esse ab vtroque. Ergo ex hoc testimonio habeo, quod Spiritus capit esse a Filio. Dicatis ad hanc auctoritatem.

EPHES. Cum pollicitus fueris probare Spiritum accipere esse a Filio, nullatenus facere potuisti, nec produxisti aliquid iacens apud aliquem doctorem ecclesie; nec ab aliquo colligitur. Nam si Spiritus sanctus est a Filio, non propter hoc procedit a Filio. Nam esse multipliciter dicitur, nec est necessarium, quod omne quod est ab aliquo, ab ipso habeat esse, vt concludis. Quod dixisti, auctoritas vltima beati Epiphani nedum non opitulatur, sed facit contra vos. Non enim sanctus Epiphanius dixit Spiritum accipere esse a Filio, sed accipere a Filio. Hoc autem ipse dixit, habita occasione euangelii, in quo Dominus dixit: *A me recipit, & annuntiat vobis.* Vnde manifestum Ioan. 16.

Qq iij

^a In Anchorato num. 71. initio.

^b Nam. 71. ex Græco textu, quamuis ibi translatio Latina in editione Paris. e regione posita non ad verbum transferat.

videtur, sanctum Epiphanium non habuisse intentionem vt dicitis. Nam si ille habuisset intentionem vestram, dixisset sic, quod nemo noscit Patrem & Filium, nisi Spiritus sanctus, a quibus procedit & accipit. hoc modo monstrasset esse idem, accipere & esse. Cum autem distinguit per pronomen, & inducit, videlicet a quo procedit, & a quo accipit; significat diuersum esse, procedere & accipere; & quod procedere significat subsistentiam sibi a Patre, accipere autem consonantiam & æqualitatem & conglorificationem ad Patrem & Filium, secundum quam ipse Spiritus annuntiat discipulis quæ sunt enuntianda, habita occasione a Filio. Ergo nihil facit hæc auctoritas ad propositum, a neutro horum concluditur Spiritum accipere esse a Patre & Filio. Hoc contestantur mihi beatus Cyrillus &

^a Homil. 78.
in Ioan.

^b Cap. 14.

^c Ita intellexit illa verba.

Chrysostomus, quorum beatus Ioannes Chrysostomus ^a exponens auctoritatem euangelicam, Spiritum accipere a Filio dicit: *Accipiet a me*; hoc est, a quibus ego dixi, id est a mea scientia; videlicet, consona ei dicet. Beatus autem Cyrillus in Theauris ^b eandem annotationem exponens, dicit: Non enim naturæ significabat differentiam sui & Spiritus, dicens Filius, quod a me accipiet, & annuntiabit vobis: sed quod vteretur verbis illius propter substantiæ identitatem, & omnino eiusdem naturæ æqualitatem, & eiusdem honoris. Cum autem patres ^c intellexerint, quod de verbis dicitur, Spiritum accipere a Filio, & annuntiare apostolis; non vtique ab hac voce possumus capere, Spiritum accipere esse a Filio.

PROV. Audiuimus quæ dixisti, volens tollere sensum illius sancti viri Epiphanii. Sed nunc volo instare, quod illa sit intentio Epiphanii, quam dixit: vnam rem esse ab alia, non alio modo potest intelligi, nisi vt capit esse suum, quod est ab illa. Nos dicimus, & beatus Dionysius in capite 2. de diuinis nominibus, quod creaturæ sunt a Deo. Modo quæro a vobis, si per hoc quod creaturæ sunt a Deo, intelligitur quod capiant esse a Deo.

EPHES. Hoc ita sese habere dicitur: sed propter hoc non sequitur, quod omne quod est ab alio, ergo accipit esse ab illo.

PROV. Confitemini, creatura est a Deo, ergo accipit esse a Deo?

ANNO
CHRISTI
1439.

EPHES. Confitemur de creaturis, quia per eum modum dicuntur esse, quo modo capiunt esse.

PROV. Datis rationem in creaturis, nunc in dicto Epiphani, cum dicit, Spiritus est a Filio, verbum istud, est, importat esse, aut importat illud esse quod accipit a Filio, aut aliud: non est dicendum, quod importat esse extraneum a Patre. Ergo necesse videtur concludendum, quod accipiat illud esse, quod habet Pater, quia vnum esse est in diuinis nominibus; & istud esse capitur, cum dicitur, est a Filio. Secundo Epiphanius in hoc dicto præmittit duo dicta euangelii.

EPHES. Discutiamus hanc primam auctoritatem.

PROV. Volo hanc auctoritatem dicere, quia dictum est in eodem contextu.

EPHES. Legatur auctoritas.

PROV. Eam dixi ad literam.

EPHES. Legatur, quia ille liber apud nos habetur suspectus.

PROV. Volo instare, quod vbiicumque reperitur, est Spiritus, sequitur, ergo capit esse a Filio.

EPHES. Legatur.

PROV. Præsupponatis, quod ita sit, & liber veniet^a. & vos concessistis, quod est a Filio, sed non capit esse. Nos mittimus pro libro: medio tempore præsupponamus hanc auctoritatem. Nemo nouit Spiritum, nisi Pater & Filius, a quo procedit & a quo accipit. Sic ergo modo continuando dicit sic: Nec Filium, nec Patrem quis nouit, nisi Spiritus, qui veraciter glorificat, qui docet omnia, qui a Patre & Filio est; etiam quod primo dixerat, accipit, nunc dicit est: & cum in diuinis sit vnum esse, & hoc verbum, est, designet esse: ergo id capit a Filio,^b & necesse oporteret dicere; si hoc non esset, quod esset a Filio, prout creaturæ a Deo, quod hæc sit sententia Epiphani, quod per verbum, est, intelligat accipere essentiam; ita dicit in eodem Anchorato parum supra. Spiritus sanctus semper non natus, non factus, non confrater, non auus, sed de substantia est Patris & Filii: ergo per verbum, est, non potest intelligi, nisi quod accipit esse.

^a Prout allatus fuit, vt infra hac eadem collatione.

^b Id est, & necesse est ita dicere: alias esset sensus, quod esset a Filio, vt creatura.

EPHES. Dicitis, reuerende pater, quod quia Spiritus sanctus dicitur esse a Patre & Filio, ergo habet esse a Pa-

tre & Filio : intelligitisne per hunc modum, vt quando dicitur Spiritum esse a Patre, intelligatur a persona Patris: quando a Filio, a persona Filii: quando ab vtroque, a persona vtriusque?

ANNO
CHRISTI
1439.

PROV. Dico, quod cum dicimus esse a Patre, intelligo, vt a persona Patris : idem cum dicitur a Filio, & a persona Filii, quando dicitur ab vtroque, in quantum sunt vnum principium, quia principium Patris communicatur a Patre in Filium, & est vnum & idem.

EPHES. Dum intelligitis, Spiritum esse a Patre, id est a persona Patris; & cum a Filio, & a persona Filii; cum dicitis Spiritum ab vtroque, quid potest intelligi, nisi a duabus personis? Maneat hoc pro nunc. Cum audiimus Spiritum a Patre, & habeat essentiam ab eodem, hoc inquirendum est in persona Filii, cum confiteamini pari modo Spiritum procedere a Filio & a Patre, numquid audiendo Spiritum esse a Filio, intelligitis quod capiat esse?

PROV. Nos cum intelligimus, quod est a Patre, intelligimus, capit esse a Patre. Et cum dicimus simili modo, quod est a Filio, capit esse a Filio, qui habet vnam substantiam cum Patre: & bonum est, vt non recedamus a primo argumento, videlicet quod accipere esse, sit habere esse, ne recedamus a materia spirationis.

EPHES. Nunc nos non inquiremus de auctoritate, an Spiritus accipiat a Patre vel a Filio, sed de eo quod dicitis, quod procedit de vtroque.

PROV. Videamus, cum dicitur, est ab vtroque, vtrum per hoc debeamus dicere, quod accipiat esse; seu dicatur a Patre vel Filio, vel ab vtroque: quod est clavis intelligentiæ.

EPHES. De hoc inquirendo nos ante petiuimus, & concessistis, quod cum dicitur, Spiritus est a Patre, capit esse a persona Patris. Videamus quid sequitur ab hac concessione. Magnus Basilius in sermonibus quos fecit contra Eunomium^a, cum haberet rationem loquendi de processione, hæc dicit: Generat Deus, non vt homo, sed veraciter generat; & id quod generatur ab eodem, est verbum non humanum; & emittit Spiritum per os, non vt est humanum, cum nec os corporaliter sit apud Deum: ab eodem autem Spiritus, non aliunde. Si autem cum audiimus ab ipso esse Spiritum, necessario intelligimus esse ab eadem

^a Contra Eunomium lib. 1.
§. Nec enim.

ANNO
CHRISTI
1439.

eadem persona, iam clare Basilius declarauit, a persona Patris tantum esse, non a Filio.

PROV. Quod dicitis, non videtur ex illis verbis inferri: imo dicit sic Basilius in 3. libro contra Eunomium^a, quod Spiritus sanctus accipit esse a Filio: & est hic liber antiquissimus. Præterea in eo quod nunc dixisti ex Basilio, quod generat Pater, non ut homo, & quod mittitur Spiritus a Patre, ut a Dei ore; confitemur quod Deus non habeat os, nisi per similitudinem, & metaphoricè est locutus, quia in diuinis scripturis Spiritus oris est idem quod procedens a verbo: & sic intelligendo, cum dicitur Spiritus oris eius, verba hæc ad nostrum faciunt propositum. Sed id etiam quod dicit Basilius in loco allegato per me, bene facit ad propositum.

EPHES. Inquiramus primo de his quæ dicta sunt, postea procedemus ad aliam auctoritatem.

PROV. Ista est confirmatio primæ auctoritatis, & legitur, contra Eunomium^b: Quæ necessitas est, quod Spiritus cum sit tertius in persona, sit tertius in essentia: dignitate quidem secundus est a Filio, ab ipso habens esse, & ab ipso accipiens, & annuntians nobis. Hæc auctoritas est confirmatio primæ.

EPHES. Ad hanc postea respondebimus, nunc inquirendum est de illo quod primo proposuistis. Quærimus a paternitate vestra, si beatus Basilius cum dicit, Generat Deus Filium, & ab ipso generatur verbum, & emittit Spiritum per os; quid vult significare cum dicit, quod Pater generat a se: significat, an ab essentia sua, vel a persona sua? & cum dicit, Emittit Spiritum per os eius, significat ab essentia sua, vel a persona sua? quid signet hoc verbum a se, explana nobis.

PROV. Si responderetis ad argumentum, quod esse & est sint idem, possem vobis respondere. Respondeatis ad quæsitum, quod emanat ex auctoritate Epiphaniï. Id quod dico, an impertinens est? respondete ad id quod vultis; respondeatis, quomodo intelligitis illud Basiliï, Caput esse a Filio?

EPHES. Si vos ostendissetis per auctoritatem Epiphaniï, Spiritum habere esse a Filio, nos absoluissemus vestram propositionem, cum proposueritis hoc, & nondum

ostenderitis. Non hoc dicit magnus Epiphanius, quod Spiritus habeat esse a Filio, sed quod est a Patre & Filio. Posito quod ita dicat, ad hoc quaesivimus, ut diceretis nobis, cum auditis Spiritum esse a Patre vel Filio, si intelligitis a personis: & dixistis, quod sic. nam per hoc allegastis auctoritatem Epiphani. Cum autem nos mutavimus materiam ad auctoritatem beati Basilii, quaesivimus etiam, numquid ita intelligitis? Respondeatis ad hoc quid sentitis, ut possint omnia dilucidari: si habetis aliquam auctoritatem in contrarium, dicatis: postea de ea inquiretur. Iterum quarimus, & non deficiemus quaerendo, numquid intelligitis, cum auditis, Spiritum procedere a Patre, id est, a persona, & sic a Filio, & sic ab utroque?

PROV. Clare respondi, quod intelligitur de personis: sed ad meam non respondetis.

EPHES. Secundum confessionem quam habuimus a vobis, cum Basilius dicat, quod habet a Patre, ex ipso, non aliunde; ipse satis explanavit, quod est a Patre, & non aliunde: hoc tamen est, ac si diceret, procedere a Patre tantum.

PROV. Ibidem disputat Basilius contra Eunomium, qui tenebat, quod erat Spiritus creatura; & ideo dixit, a Patre, non aliunde: aliunde designat substantiam, id est, non de alia substantia. Et propterea, ut non conculcemus materiam, dico, quod Spiritus habet esse a Patre & a Filio. An esse quod habet a Patre, est diversum ab esse quod habet a Filio? Necessario apparet, quod Spiritus sit a Patre in unitate essentiae: ergo Spiritus est a Patre in unitate essentiae Patris, & est a Filio in unitate essentiae Filii, ut verificetur verbum, est, positum in auctoritate Epiphani^a, qui dicit in eodem Anchorato: Spiritus semper est, non natus, non factus, non confrater, non nepos; sed est de substantia Patris & Filii. Ergo esse a Patre & a Filio, est accipere illam essentiam, secundum testimonium Basilii qui dicit: Accipit esse a Filio, & non est diversum esse.

^a Vbi supra.

EPHES. Iterum ut concessum supposuistis, Spiritum accipere esse a Filio; quod nec magnus Epiphanius dicit, nec nos concedimus, nec ab eisdem verbis potuistis clare ostendere: imo e contra auctoritate magni Basilii contrarium dicitur. Iterum reuertamur ad Basilium: nam visi estis

ANNO
CHRISTI
1499.

ANNO
CHRISTI
1439.

dicere contrarium vobis & his quæ primo dicta fuerunt; quia cum Basilius impugnaret Eunomium dicentem creaturam Spiritum, ab ipso Patre dixit esse Spiritum, videlicet ab essentia Patris, & non sicut vna de creaturis, videlicet ab alia essentia. Ita vos dixistis.

PROV. Vellem vt responderetis ad quæsitum.

EPHES. Vos videmini dicere contrarium, cum secundum sanctum Basilium dicitis, non aliunde quam a Patre: & primo dixistis, quod a Patre & Filio; & sic contrarium.

PROV. Vos introduxistis illum terminum aliunde^a, ego dixi, quod est a Patre de essentia, quæ est consubstantialis Patri & Filio, Spiritus est ab alio. Nonne expresse declarat Basilius, quod capit esse a Filio? Et ita dicit Epiphanius, de substantia Patris & Filii: ergo habet illud esse a Patre & Filio. si habet, ergo recipit: & hoc fundauerunt doctores ex auctoritate scripturæ.

EPHES. Hoc quidem diligentius posthac examinabimus: sed vt magis declaretur auctoritas Basilii, quærimus, an intelligatur in diuinis idem essentia & persona, secundum doctores ecclesiæ.

PROV. Respondebo faciliter. Dicimus, quod essentia & persona sunt vnum & idem secundum rem, & differunt secundum modum intelligendi nostrum; ita quod persona intelligitur constituta ex essentia & proprietate. Nam quia distinguuntur secundum rationem, ipsa essentia communicatur personis, sed proprietates nullo modo communicantur: & hoc est ex vi ipsius relationis. Hoc vos habetis per vestrum Gregorium Theologum^b in libro de mysteriis epiphaniæ: Proprietas autem vnicuique incommunicabilis, alioquin non esset proprietas, si transformaretur in alterum. Ad hoc vt remaneat distinctio personarum, oportet vt proprietates constitutiue sint incommunicabiles: & ideo dicunt doctores, quod non est nisi relatio originis in diuinis; & propter istam originis relationem faciunt separationem. Nam solum ista duo remanent distincta, Pater est Pater, Filius est Filius: omnia alia communicantur^c. & ita vult intelligere Epiphanius. Ipse volebat intelligere de correlatiuis originis, quæ constituunt personam: & hæc sunt duo, quo aliquis, & quo ab alio. Cum ergo omnia communicantur præter proprietates, sequi-

^a Id est, auctoritatem illam Basilii, quod Spiritus est a Patre, non aliunde, & ego dixi quod ly Aliunde intelligitur, non de alia substantia, quia est consubstantialis Patri, & Filio: ceterum Spiritum esse ab alio, declarat Basilius esse a Filio.

^b Sermonem in sancta lumina epiphaniæ.

^c Modo non facit vim de persona Spiritus sancti, sed de distinctione personarum inter se.

tur quod cum dicitur, quod vna est ab alia, quod recipiat ab alia esse. Modo declaravi id quod dixeram: dicatis modo ad quaesitum meum, quomodo intelligitis dictum Basilii?

EPHES. Quomodo distinguantur abinuicem in diuinis persona ab essentia, non est praesentis temporis considerare. Nam forte in hac parte non differimus, scilicet quod distinguatur persona ab essentia, vt differt proprium a communi, vt dicit magnus Basilius^a scribens fratri Gregorio, quemadmodum essentia hominis communi ratione^b, & persona alicuius. Hoc videtur, quod & vobis vna nobiscum videatur. Nunc venio ad primum quaesitum, quia dicit Basilius, quod generat Pater a se, & emittit Spiritum per os eius, quid vult significare per illud, a se, a persona, vel ab alio?

PROV. Dixi, quod cum dicitur, quod Filius generatur a Patre, idem est ac si dicatur, quod Filius generatur a substantia Patris; ita quod persona est principium quod generat, & essentia communicatur, ita quod essentia non generatur. Dico, quod Pater est principium quod generat, quia Pater importat suppositum, essentia diuina non est illa quae generat, quia non significatur vt suppositum: actiones sunt suppositorum, essentia est principium quo generat. Propter quod dicimus in humanis, ille qui generat, est hic homo, & hoc suppositum, & haec est persona quae suscipit, & quae est. Causa haec est, quia actiones dicuntur esse suppositorum. In isto homine est humanitas: ista humanitas dicitur principium, quo homo generat: & propter hoc iste homo non communicatur isti filio, sed natura communicatur, quia filius generatur in eadem specie. Id quod communicatur in inferioribus, est natura: id quod agit, est suppositum, & est persona. Nunc in diuinis dicimus pariformiter, dicimus quod persona Patris significatur vt suppositum: ergo persona Patris est illa quae generat, & essentia principium quo generat. Natura diuina est principium, quo iste Pater generat Filium: & ideo Pater non communicatur, sed essentia: & quia est eadem numero, propter hoc non potest dici quid commune, vt humanitatis in inferioribus, sed solum habet rationem communis, in quantum est communicabilis. Haec est cau-

^a Epist. 42. de
differentia sub-
stantiae & hy-
postasis.

^b id est, com-
muni ratione
sumpta differt
a persona par-
ticulari, quod
statim decla-
rat proxime.

ANNO
CHRISTI
1449.

ANNO
CHRISTI
1439.

fa, quare Filius dicitur generatus a Patre, vt a principio. Est autem ab essentia diuina, vt a principio, stante identitate reali cum qualibet persona: & secundum omnes doctores Græcos & Latinos, sola relatio est illa quæ multiplicat personas in diuinis, quæ dicitur relatio originis, ad quam duo pertinent, a quo alius est, & qui ab alio est. Modo spiritus est ab alio, nihil aliud est, quam capit esse ab alio. Nunc sequitur, quod cum relationes originis, a quo est alius, & qui est ab alio, & nulla alia est distinctio in diuinis, nisi per ista duo: ergo sequitur, quod si quæ persona est ab alio, dicatur accipere esse & essentiam ab illo. Et ista est intelligentia magni Epiphani & Basili, cum dicunt, quod Spiritus habet esse a Filio: modo stat ista ratio, esse ab alio in diuinis, idem est quod procedere. Sed ostensum est, quod Spiritus est a Filio per auctoritates alias: ergo sequitur, quod procedat. Credo, quod hæc sit vera & clara veritas, nec auderem dicere contra.

AND. Hic venit liber, & fuit lecta auctoritas Epiphani, in Græco primo.

EPHES. Hic dicit^a, quod Spiritus procedit a Patre, & accipit a Filio: modo in eodem sermone, cum dicat a Patre & Filio, debet intelligi secundum expositionem suæ fidei, qui est a Patre, & accipit a Filio. Sequitur auctoritas: *Ipse me glorificabit, quoniam ex meo accipiet, & nuntiabit vobis omnia.* Si a Patre procedit, & a me accipiet, sicut nemo cognouit Patrem nisi Filius & econtra, audeo sic dicere, quod nemo nouit Spiritum nisi Pater & Filius, a quo procedit, & a quo accipit; nec Filium, nec Patrem, nisi Spiritus, qui glorificat & testificatur, qui a Patre & Filio. Videtis patres, quod verbum, est, non iacet^b, quod accipiebat pater iste, & per hoc volebat arguere, & esse, arguendo ex illo verbo: hic non adiacet illud verbum, est, sed dicit a Patre & Filio, possumus intelligere secundum theologiam^c & doctores, vt taliter sit Spiritus a Patre & Filio, vt habeat substantiam a Patre, & a Filio dari, & accipi ab his qui in ipsum credunt. Et sic non nobis obstat hæc auctoritas, nec colligitur quod proposuistis.

PROV. Quod hoc verbum, est, non sit, cum dicitur a Patre & Filio, necessario intelligitur verbum principale,

R r iij

^a Epiph. in Anchorato in fine num. 72. & initio num. 73. edit. Paris. de qua auctoritate supra dictum est, & latius infra collatione 18. Ioan. 16.

^b Vim facit Epiph. ex textu Græco, in quo ad verbum sic legitur: Qui a Patre & Filio. Græca tamen phrasi necessario subintelligitur verbum substantiale, vt statim infra docet prouinc.

^c Græcus scriptor sic fell. 18. Possumus ergo intelligere Spiritum quidem ex Patre procedere, id est suam substantiam habere, a Filio autem dari, & a credentibus in ipsum accipi.

& doctores hoc faciunt in correlatiuis originis, cum dicunt a quo alius, & qui ab alio: & praterea in istomet Anchorato paulo ante est hoc verbum ^a, est. Dicimus Filium, qui ex ipso est; Spiritum, qui ex vtroque. In secunda auctoritate dicit Spiritum, qui ex Patre & Filio. Modo probō, quod ex necessitate intelligatur ^a, quia in ista propositione importat intentionem propositionis a quo; modo non est processio in respectu termini a quo, nisi in ordine ad terminum ad quem. Ita hic cum importetur hæc relatio ad terminum a quo, de necessitate oportet intelligere terminum ad quem. Modo terminus ad quem processionis Spiritus, est ipsum suppositum Spiritus, accipiens esse, quia per processum communicatur esse: ergo de necessitate intelligitur, est.

EPHES. Etiam si consideremus, quod in istis auctoritatibus intelligatur, est, licet hoc posset aliter intelligi, vt diximus, nihilo minus audientes a Patre, vel a Patre & Filio, non de necessitate debemus intelligere de substantia Patris, vel persona Patris, sed possumus intelligere non discretionem, per quam Filius a Patre, sed vnitatem potius, secundum quam ita se habet, vt eiusdem naturæ sit Filius Patri ^b; ita Spiritum se habere ad Patrem & Filium. Et hoc nos reperiemus in auctoritatibus sanctorum doctorum ecclesiæ; beati Cyrilli colligentis ab auctoritatibus scripturæ, vbi conclusit Spiritum esse ab ^c essentia Patris & Filii, pro quo certamen illud contra hæreticos suscepit, dicentes alienum esse Spiritum a substantia Patris & Filii. Sed vt reuertamur ad auctoritatem propositam, ne infecta relinquatur, dicimus de auctoritate Basilii, cum nondum manifeste responderitis, quod si de persona dicit ^d, & illud, aliunde, ad aliam hypostasim refertur; manifestum est illum dixisse a persona Patris sola. Si autem auctoritas ipsius sancti respicit essentiam Patris, quæ est communis ambobus, & ab ipso dicit, non aliunde, id est creatum ^e: nam procedere Spiritum a Patre manifestum erat, nec erat necesse ostendi. Ergo Epiphanius dicens a Patre & Filio, non ex necessitate vult ostendere ab eisdem personis, sed a substantia earum, vt sit eisdem consubstantialis. Ergo non in diuinis sequitur ex necessitate illud, quod dicitur ab alio, quod habeat esse ab eo, a quo dicitur

^b Græcus fess. 18. sic: Sed potius coniunctionem secundum quæ Filius est Patri connaturalis, & Spiritus Patri & Filio.
^c Græcus fess. 18. sic: Constat hoc ex sancto Cyrillo, veluti conclusionem deducente, quod Spiritus sanctus sit de essentia Patris & Filii.

^d Basiliius contra Eunomium lib. 5. §. Nec enim, supra relatus, cuius hæc sunt verba: Ab eodem autem Spiritus [scilicet Patre] & non aliunde.
^e Non aliunde creatum, sed consubstantialem.

ANNO
CHRISTI
1459.

esse: scilicet Spiritus potest dici esse a Patre & Filio, id est a substantia utriusque, quia consubstantialis.

PROV. Ego habeo duo dicta ex hac responsione. Primo, quod capiendo verbum, est, in auctoritatibus, non sequitur quod licet est a Filio capiat esse: quod videtur contra illud quod dicebatis primo, cum ponebamus, est; & quod facitis magnum fundamentum in auctoritate Basilii dicentis, quod est ex persona Patris, & non aliunde: ergo non est ex alia persona. Dicimus quod non credimus, Basilium exponere illud verbum, non aliunde, id est non ex alia persona: quia Basilius contradiceret sibi in eodem libro, si dicat, non aliunde, id est non ex alia persona; & alibi dicat, habet esse a Filio: & ideo oportet quod vos ostendatis, si aliunde habet sensum quem dicitis. Hic est Basilius, quem legamus.

CARD. Hora tarda est, surgamus, & in die Mercurii conveniamus.

AND. Spirituali sermone relictus cœtus sacer, pro die illa solutus est, hora iam tarda.

NOTÆ AD DECIMAM QVINTAM
COLLATIONEM.

* *Respondere.*] Clarius ex Græco scriptore sessione 18. sic: *Reverentia tua non respondet ad propositum Epiphani locum. Itaque responde, tuncque respondebimus & nos ad ea que vos proposuistis. Præterea magnus Basilius hoc idem testatur, dicens: Spiritus ex Filio habet & accipit. Quomodo intelligatis quod allatum est, dicite, tuncque ulterius procedemus.*

* *Verbum, est.*] Græcus scriptor sessione decimoctava prope finem in dictis Ioannis sic ait: *Non est appositum, est, cum dicitur a Patre & Filio: factum est ex usu multorum doctorum, qui nominibus positus, omittunt verbum, quod necessario intelligendum est: quemadmodum doctores de discretione & distinctione loquentes, utuntur his verbis, a quo aliquid, & ad quod aliquid. Adhuc paulo supra: Filium, inquit, voco, qui ex ipso est: Spiritum vero, qui ab utrisque. Subintelligitur est. In secundo etiam dicto: Spiritus autem, inquit, ex Patre & Filio. in his duabus propositionibus continetur verbum est. Sic Græcus.*